

terug; hier volsta de aanwijzing van het ernstig gevaar dat de onjuiste uitlegging van Gen. 6:1-5 gelezen is. Wie haar aankleedt, moet wel in de engelen verwante natuurgenooten zien, van ons verschillend in hetgeen bijzaak is en in graad van heilige ontwikkeling, maar in den stempel van het wezen één.

Gelijk misverstand rees ten opzichte van 1 Cor. 11:10, waar we lezen »dat de vrouw een macht op het hoofd moet hebben, om der engelen wil», hetgeen dan werd opgevat, alsof de vrouw haar gelaat schuil moest houden, om de engelen door haar schoonheid niet tot zinlijke zonden te verleiden; waarbij men het dan in het midden liet, of deze zonde geducht werd van de zijde der booze of der goede engelen. Ook op den zin van deze vreemd klinkende apostolische uitspraak kan in dit artikel nog niet worden ingegaan, maar wel dient er reeds in het verband van dit artikel op gewezen, hoe elke opvatting, die acht dat hier van wellust bij de engelen sprake is, mensch en engel tot wezens stempelt, die eenzelfde zinlijke geslachtsleven gemeen hebben. De vaak opgeworpen bedenking, dat er in de Schrift toch ook van vermenging van dier en mensch gesproken wordt, hoewel ook deze toch in natuur verschillen, houdt hierbij daarom geen steek, overmits hierbij alleen de zoologische overeenkomst tusschen het menschelijke en dierlijk lichaam te sprake komt, en al zulke schrikkelijke gruwel voor God toch altoos doeleloos en onvruchtbaar blijft, iets wat in Gen. 6:4 niet het geval zou geweest zijn. Die daar genoemd worden, gewonnen kinderen¹⁾

KUYPER.

¹⁾ De heer Th. Benschop, R.-Cath. priester, en van de orde der R.-demptoristen te Amsterdam, heeft in de *Katholiek D.* CVI p. 211-233 zijn dubbel schrijven aan onze redactie over de leer der engelen afgedrukt en van commentaar voorzien. Gaarne nemen we hier nota van, terwijl we hem dankzeggen voor den welwillenden toon, waarin zijn polemiek vervat is.

„Geen inwoner zal zeggen: Ik ben ziek.“

En geen inwoner zal zeggen: Ik ben ziek, want het volk, dat daarin woont, zal vergeving van ongerechtigheid hebben. Jesaja 33:24.

De wijze onzer eeuw, die nog altoos even overmoedig en trotsch blijft, als de wijze der wereld uit de eeuw van Paulus, wil van een verband dat tusschen »zonde» en »dood» zou bestaan, kortweg niets weten.

Sterven, zoo betuigt hij, is een natuurmoedigheid; de dood is de tol dien elk onzer aan het noodlot heeft te betalen. Alles komt en gaat, verschijnt om weer te verdwijnen; gestadige wisseling van de stof is de wet, die alle bestaan beheerscht, en eeniglijk wijl ook de mensch onder die wet valt, moet ook de mensch sterven.

En toch, hoe luchtig de één dit den ander moge nareggen, toch blijft in de consciëntie der volkeren een heiliger besef tegen die leugen protesteerden.

Nec, de dood is niet natuurlijk, het sterven gaat tegen den aard en de neiging van ons wezen in. En al buigt, wie God vreest, in het sterven eens ootmoedig het hoofd, ja, al kan wie zijn Heiland mint, zelfs verlangens om ontbonden te worden, toch blijft de overgang zelf iets heijls, de vallei der schaduwe des doods iets sombers en bangs. Wie van Christus is, moge blijmoedig en jubelend eens ook over den dood triomferen, maar toch ook in dien triomf blijft de dood zijn vijand, dien hij lofsingend ten onder houdt.

De Schrift zegt het zoo bevestigend: »De laatste vijand, die te niet gedaan wordt, is de dood.»

En dit plechtig woord: »De dood onze vijand», vindt daarom in ons hart zulk een weerklank, overmits het sterven in verrewer de meeste gevallen door ziekte of krankheid wordt ingeleid, en althans bij eenigszins aangrijpende krankheid, zoo door den lijder, als door wie om zijn ziekbed staan, zoo diep gevoeld wordt, hoe in dat aantasten van meer dan zijn lichaam, niet een natuurlijke verloop, maar een *verloren* van zijn natuurlijke bestaan plaats grijpt, het indringen in hem van een macht van buiten, die het op zijn leven toelegt.

Voor al het feit, dat niet allen ziek worden, sluit hij krankheid alle besef van natuurmoedigheid zoo besluit uit.

Bij den dood hebben we te doen met een lijden, dat vroeg of spade een tegelijk overkomt, maar ziekte grijpt den een aan, om den andere te sparen.

Er zijn zieken, die bijna hun levenlang het leed der krankheid te dragen hebben, maar tegenover deze ongelukkigen staan sterke naturen, die tot hun sterven toe nooit op het ziekbed nederlagen; en het is juist dit *ongelijke lot*, dat bij ziekte althans zelfs aan den dweper met de natuurwet het zwijgen oplegt.

Krankheid kan nooit het door God in zijn schepping gewilde zijn.

Krankheid moet, buiten Gods oorspronkelijk bestel, in de zonde haar oorzaak vinden.

Hoor maar wat u de profetie getuigt van de heilige stad waarin geen zonde meer zijn zal.

Omdat er geen zonde in zal wezen, daarom zal er ook geen inwoner meer zeggen: *Ik ben ziek*, want, zoo spreekt de heilige Israels, het volk dat daarin woont, zal vergeving van ongerechtigheid hebben.

»Krankheid» en »dood», hoe na verwant ook, zijn dus daarin klaarlijk onderscheiden, dat de dood *aller* is, de krankheid *sommiger*.

Dit springt vooral in het oog, zoo we »krank» nu in zijn wijdsten omvang nemen, en er dus niet alleen teringlijders, kankerzieken enz., maar ook *blinden en dooven* onder verstaan.

Bijna een ieder *zieft en hoort*, en alleen een zeer kleine minderheid draagt de bange plaagen van of van het gezicht of van het gehoor beroofd te zijn, het laatste vaak door stomheid verward. Was nu onze liefde sterk genoeg, zoo zou het indenken van het gemis en het lijden dezer beroofden, ons zelve het leven bang maken, want het is niet uit te spreken, wat een doove mist en een blinde dreeft. Mist en dreeft niet maar voor een korte wijle of voor enkele maanden, maar jaar in jaar uit, tot aan zijn sterven toe.

En al is het nu, dat de meer eigenlijke *ziekten* veel uitgebreider terrein beslaan, toch merkt ge wel op, hoe ook het eigenlijke *diepe ziekte* geen regel, maar veelvuldig uitzondering is. Minder nog in onze beschaafde landen, waar de gezondheid geknakt is, maar zeer stellig onder de meer afgelegen volken, bij de bergbewoners, en ten deele zelfs ten plattelande. Lichte ongesteldheden mogen daar voorkomen, soms zware epidemieën doorbreken, maar voor het overige is ernstig ziek zijn daar zelden gezien.

Ongeveer is alsoo ook in dit opzicht de verdeling. De engel der krankheid gaat den één voorbij en slaat den ander. Iets wat u vooral in het oog springt bij kwalen die erfelijk zijn in de geslachten. Dan leven er twee families naast elkaar, en in de één draagt elk weer opkomend geslacht den bloot der gezondheid op het gelaat en in de andere worden de kindkens schier niet geboren, dan met het teeken des doods op het gelaat.

Wat bij de blinden en dooven zoo treft, gaat daarom eigenlijk bij alle krankheid door, zelfs in epidemieën: De krankheid is niet *aller*. Ze werpt den één terneder, om den andere ongedeerd te laten.

En die ook hier doodt en levend maakt, of wilt ge, krank maakt en gezond houdt, wie is het anders dan de Heere, die ook in dit opzicht met de kinderen der menschen doet *naar zijn welbehagen*?

Niet de mensch door zijn zonde, alleen Gods vrijmachtig welbehagen, bepaalt, in en buiten epidemie, welke geslachten, families en personen wel en welke niet met deze krankheden zullen bezocht worden.

Zelfs zouden we Schriftuurlijk blijven, zoo we van *plagen* spraken; want van Joram staat in 2 Chron. 21:18 opgetekend: »Boven dit alles *plagde* hem de Heere met een krankheid, daar geen genezen aan was.»

Het zijn niet enkele schuldigen te midden van een omgeving van *heiligen*, en nu die enkele schuldigen met krankheid geslagen, terwijl die heiligen bloeien in welstand en kracht.

Eer omgekeerd ziet men vaak zondaren, die den Heere tarten, en die toch, zoals de Psalmist zegt, »zelfs in geen moeite zijn als anderen», en wie heeft omgekeerd onder de blinden en kranken niet dikwijls stille vromen aangetroffen, die met het merkteken hunner verkiezing wel niet te koop liepen, maar die het u ongemerkt vertoonden.

Ook in dit opzicht was het steeds en blijft het: De *lijdende knecht van God*.

Wel is alsoo alle krankheid om der zonde wil, en zou er zonder zonde geen krankheid denkbaar zijn, maar de schuld is uit *Adam*, is *aller*, is van ons *geslacht* als zoodanig; en waar God nu allen treffen kon, daar is het zijn *genade*, en niets dan zijn genade, die de duizenden spaart, om slechts de honderden met zijn plagen te kastijden.

Niemand onzer heeft ook maar één dag zijns levens op gezondheid aanspraak.

Ziek zijn en wegwijnen tot we sterven zou ons aller verdiend lot zijn. En als nu God de Heere in zijn ontferming dit bange lijden der krankheid aan de meesten spaart, om er slechts enkelen mee te treffen, zouden die enkelen dan morren, omdat ook zij niet vrij uitgaan?

Dragen zij zelve dan ooit iets anders, dan wat zij even ten volle als die anderen, verdiend hadden? Mag dan God de Heere op hen niet laten aankomen, wat nog altoos minder dan hun rechtvaardige straf is? Ja, zouden die enkelen, zoo ze God vreessen, niet veelvuldig te midden van hun lijden nog *verkwikt* worden door de liefde Gods die de anderen spaarde?

Of komt uit dat sparen der anderen niet ook hun de geur van de liefde Gods tegen? Als allen getroffen werden, waar zou de zorgende liefde zijn, waar het hart dat troostte? En als nu dat sparen der anderen in Gods hand middel is, om ook hun lijden te verzachten en hun de ziel door liefde te verkwikken, zeg zelf, zou dan ook bij het bange leed niet nog lof en dank voor deze teeder beschikkende liefde Gods uit het hart van Gods kranke kind opklimmen?

Zoo schittert hoog en heerlijk ook hier het bestel van Gods wegen, mis maar niet de gezonde zeggen ga: Omdat God u sloeg, daarom zijt gij de zondaar.

Dat zal wel die lijder zelf in stilte tot zijn eigen ziel en voor zijn God betuigen; want elke ernstige ziekte roept tot verantwoording, en wie in zijn ziekte de schuld uit *Adam*, de zondeschuld van heel zijn geslacht, vocht naderen, bekent juist deswege niet het minst de persoonlijke onderzoeking waarmee de Heere tot zijn eigen ziel komt.

Wat de Christus tot den geraakte zeide: »Ga heen en zondig niet meer», vindt zijn naklank bij elk kind van God, dat de golven van ziekte en krankheid over zijn hoofd voelt heengaan.

Doch dit is en blijft de persoonlijke handeling tusschen God en zijn hart; maar wat allen aangaat, is niet dit persoonlijke, maar is de genade Gods, die in het treffen van niet allen, maar slechts van *enkelien*, waar allen schuldigen staan, openbaar werd.

Nu toch ontsluit zich in die wondere krankheid een mysterie, waardoor onze Vader die in de hemelen is, van alle zijden de zedelijke, heilige krachten des levens opwekt tot de eere zijns Naams.

Want wel is het zoo, dat de mensch in zijn zondig drijven ook zelfs de krankheid op een *geestelijk kwaad* kan doen uitloopen, en lang niet alle krankheid werkt *zege*.

Maar dit neemt niet weg, dat de krankheid er uit haar aard toch op aan is gelegd, om klein te maken wat te hoog was, om het zelfvertrouwen in vertrouwen op God te verkeerren, om eigen werk en Gods werk in juist evenredigheid voor ons geloofsoog te plaatsen, en niet minder om anderer deernis en mededoogen, om veler liefde en deelneming gaande te maken, om wat in het broederhart sluimerde weer wakker te roepen, ja, bovenal, om langs al deze wegen groot en heerlijk te maken den Naam van dien Kenner en Bewerker der herten, die door de donkere wolk van het lijden zoo zonnig en koesterend den glans zijner heilige ontferming doet heenschijnen.

Waar dan nog bij komt, dat God de Heere, *als het Hem belieft*, ook den Geest des gebeds uitzendt, en niet om veler gebed, maar toch niet buiten verband met wat Hij zelf in de herten werkte, soms de plaagen weer wegneemt en de krankheid geneest.

De trouwe Herder, die ons eerst zelf indreef in de vallei der schaduwen, en die ons nu weer bij de hand grijpt, en terugleidt, en uitvoert naar de velden des lichts.

Heerlijke profetie en zalig voor gevoel van wat het eens zijn zal in de opstanding der dooden.

Uit de moedeloosheid oplevend; en straks herboren tot nieuwe kracht.

Als Hij, de Heere, de sterkte vermenigvul-

digt dien die geen kracht meer had, en het in die vernieuwing als met een arendsjeugd gevoeld wordt, wat het eens zijn zal, als dit verderfelijke onverderfelijke zal hebben aange-daan, en het alles in eeuwige jeugd bloeien zal binnen dat Jeruzalem daarboven, waar geen inwoner meer zeggen zal: *Ik ben ziek*.

Amsterdam, 16 November 1894.

Doop van kinderen, die de eerste kindsheid reeds ontwassen zijn.

Onder de quaesties, waarvoor kerkeraden telkens gesteld worden, en waarbij zij dan toch vaak eenigszins onzeker zijn over de te nemen beslissing, behoort ook de vraag: hoe te handelen, wanneer de H. Doop gevraagd wordt voor kinderen, die nog geen-zins als geheel volwassen te beschouwen zijn, maar die toch ook niet meer tot de kinderlessen kunnen gerekend worden.

Niet alleen in groote, maar ook in kleine kerken, nu hier dan daar, doet zich het bedoelde geval telkens voor; b.v. wanneer een Doopsgezind huisgezin zich bij de Gereformeerde kerk komt aansluiten, of wanneer de ouders met betrekking tot den Doop vroeger Doopersche gevoelens waren toege-daan, of wanneer zij langen tijd weinig gelegenheid hadden om een zuivere Doopsbediening te verkrijgen, of wanneer tot dus-ver door onverschilligheid, achteloosheid enz. de aanbidding tot den Doop was verzuimd. En dat dan vaak de beslissing niet gemakkelij-ke geacht wordt, blijkt genoegzaam uit het aantal gevallen, waarin dan advies wordt gevraagd.

Natuurlijk is er geenerlei moeielijkheid of bezwaar, wanneer de ongedoopte reeds geheel volwassen is. Ieder weet, dat alsdan de leeftijd geheel onverschillig is, en dat voor de toelating tot den Doop wordt vereischt: eene voldoende geloofsbelijdenis met kerkelijke stipulatie, en een met die belijdenis overeenstemmende levenswandel. En twijfel is er ook niet, wanneer men te doen heeft met kinderen, die nog betrekke-lijk klein zijn, b.v. beneden de 6 à 7 jaar. Ieder begrijpt wel, dat dezulken dan nog geheel als kinderlessen te behandelen zijn.

Kan dit laatste echter ook nog, wanneer de kinderen reeds ouder zijn? En tot welken leeftijd kan er dan nog sprake zijn van kinderdoop? En zou ongeoorloofd zijn, een Doop te bedienen, die eenzijdig niet meer een kinderdoop is, maar wel degelijk door eenige geloofsbelijdenis wordt voorafgegaan, en die anderzijds toch nog niet medebrengt, dat men reeds in de volle gemeenschap der kerk wordt opgenomen, met alle de daaraan verbondene verplichtingen en bevoegdheden?

De omstandigheden, die in onzen tijd tot deze vragen aanleiding geven, waren, zooals licht te begrijpen is, ook in vroeger eeuwen gedurig aanwezig. Daardoor heeft men met die vragen reeds vanouds te doen gehad; ook in de Gereformeerde kerken hier te lande. In de zestiende eeuw was er, evenals thans nog, velerlei Doopersche neiging; en er was ook wel onverschilligheid, die den Doop deed verwaarloosen. En terzelfder tijd, althans sedert de Gereformeerde kerken, met uitsluiting van alle andere, door de overheid erkend werden, was er nog meer reden dan thans, om toch later den Doop nog te vragen, vooral omdat een ongedoopte niet tot de gewone huwelijksbevestiging kon worden toegelaten. De genoemde vragen moesten dus wel telkens voorkomen. En omdat er eenheid van belijdenis was, kon het wel niet anders, of er moest ook overeenstemming komen in de kerkelijke practijk.

Op één punt is zelfs van den aanvang af bijna in het geheel geen verschil geweest, nl. in de bepaling van den leeftijd, boven welken geen kinderdoop meer bestaan kan. Wanneer van dien leeftijd sprake is, dan wordt daarvoor altijd het 15e levensjaar aangegeven. Bij sommige kinderen, die bijzonder ontwikkeld waren, werd de grens wel eens vroeger gesteld; maar later toch nooit.

Dat men op dit punt zoo eenstemmig was, is ook zeker geen wonder. Men deede eigenlijk niet anders, dan eene overdeed kerkelijke usantie bestendigen. En die usantie was geheel in overeenstemming met hetgeen de natuur zelve aanwijst, en met hetgeen op burgerlijk en maatschappelijk gebied reeds sedert vele eeuwen als recht geëld had. Algemeen was aangenomen, dat de kindsheid duurt tot het 7e levensjaar; daarna de onmondigheid tot het 14e; maar dat dan het tijdperk komt van de mondigheid (die natuurlijk van de meerder-jarigheid wel te onderscheiden is).

Daaruit volgt nu wel niet, wat men in de zestiende eeuw er uit afleidde en wat in de Lutherische kerk ook thans nog geldt: nl. dat bij de kinderen der gemeente de geloofsbelijdenis en de daaraan verbondene toelating tot het H. Avondmaal met het 15e levensjaar moet geschied zijn. Ook al is er veel, waardoor die practijk wordt aanbevolen, als een algemeene regel kan zij toch wel niet gesteld worden; en de oudste kerkenordening, die voor Nederlandsche Gereformeerden gemaakt is, ging zeer zeker te ver, toen zij met betrekking tot kinde-ren, die op hun 15e jaar nog niet tot het Avondmaal waren toegelaten, kerkelijke censuur noodzakelijk achtte. Maar wel moet erkend worden, dat alsdan de leeftijd op zichzelf de geloofsbelijdenis niet onmogelijk maakt. Men heeft dan niet meer te doen met »jonge kinderen», die als zoodanig uit den aard der zaak »deze dingen niet verstaan». En dus kan de kerk hen alsdan tot den Doop slechts toelaten op dezelfde wijze waarop in het algemeen volwassenen worden aangenomen.

Met betrekking tot dit laatste kan nu echter gevraagd worden, of zoodanige toelating tot den Doop ook tevens eene toelating is tot het Avondmaal, en of dus die

gedoopten ook geroepen zijn daaraan deel te nemen.

Op dit punt was er na de Reformatie in het eerst nog wel eenige onzekerheid, althans bij de kerken in Holland. Zeker wel het meest ten gevolge der omstandigheid, dat de Doop vaak gevraagd werd, ook door dezulken die tot het Avondmaal niet wilden of niet konden worden toegelaten, en dat weigering van den Doop dan tevens de gewone huwelijksbevestiging onmogelijk zou maken. Althans, het was altijd in verband met die huwelijksbevestiging, dat de quaestie aan de orde kwam, en de kerken voldeden zich dan blijkbaar niet geheel vrij om te weigeren. En misschien werkte ook wel mede, dat men gaarne geheel Holland Gereformeerd wilde maken, en dus (om het zoo eens uit te drukken) een voorportaal van de kerk wilde openstellen voor dege-nen die in haar binnenste nog niet komen konden.

Daaruit verklaren zich onderscheidene besluiten, die in de zestiende eeuw door Particuliere Synoden van Noord- en Zuid-Holland genomen zijn; als namelijk:

»Wert gevraecht, oft yemant, die tot zy-nen jaeren gecoomen is, den cristelycken doop versoekende, doch en can hem der cristelycke discipline noch nyet onderwer-pen noch totten heyligen avontmael bege-ven, moegen totten doop toegelaeten wor-den. Wert geantwoort in genere, dat wanneer yemant waere, die den heyligen doop van herten sonder superstitie begeert ende be-kent die leere voor recht, wert oock bevonden eenes stichtelycken wandels, dat men soedanigen den doop nyet sal weygeren, al ist dat hy vuyt swacheyt het gebruyck des nachtmals noch nyet can beloven noch hem der cristelycken discipline can onder-werpen» (Acta v. d. Noord-Holl. Synode te Edam, 1586, Art. 32).

»Is voorder van denselven classe [Enk-huizen] geproponeert, overmits het somwylen gebuert, dat jongelieden van 15, 16 oft 17 jaeren, ongedoopt synde, versoeken gedoopt te werden sonder nochtans te hebben eenich fundement in den geloove ende niet te verwil-ligen om totten avontmael te gaen, wort gevraecht, oft men soodanigen doopen sal oft niet. Waerover de resolutie des synodi is: alhoewel de meeste stemmen der classes medebrengen, dat men niemant en sal doopen, dat die voorgaende beloften doen haer meteen totten avontmael te begeben, nochtans om sekere redenen ende voorval-lende omstandigheden, diet synodus heeft ingesien, is goet gevonden, dat sulcx door den gedeputeerden werde gecommuniceert metten synodo van Suythollant, opdat ge-lyckelyck daerin by provisie mach werden geraemt naert behooren» (Acta v. d. Noord-Holl. Synode te Amsterdam, 1595, Art. 43).

»Is voorgestelt van den persoonen, die tot haeren jaeren gekomen syn ende 18 of 20 jaeren oudt syn ende eerst gedoopt wor-den, of dieselve oock behooren tot den avontmael te komen. Heeft de vergadering geacht te behooren, dat sulcke gedoopt worden met voorgaende belijdenisse des ghe-looofs, ende die alsoo tot haeren jaeren, als voorseydt is, gekomen ende gedoopt syn, sul-len vermaent worden hen oock met den tyt bequaemlyck ende oordelick tot den avent-male te begehven. Maer of sy terstont daerin gehouden syn, is refereert ad synodum nationalem» (Acta v. d. Zuid-Holl. Synode te Delft, 1587, Art. 17).

»Wt oorsaecke van voorgaende [maat-rege-len om door politieke verordening het trouwen van ongedoopten te beletten] is questie gemoveert van eenigen classen, in dien oude luyden, zynde roeckeloos van leven, versoekten soudon om gedoopt te worden, nyet van te voeren gedoopt zynde, waerinne alreede swaricheyt was gevallen, alsoo men verstaet ende dat men wel vermoedet van alsulcke, dat se haer totten avontmael des Heeren nyet lichtlycken begeben sullen, hoe dat men in dese zaecte doen sal. Is raetsaem gevonden ende ge-resolveert, dat men hem den doope nyet en sal weygeren midts voorgaende bekentenisse des geloofs, thyen geboden ende Vader Onse, met belofte van beteringe des levens. Ende want sommige versoeken gedoopt te worden wt oorsaake van houwelick aan te gaen, sal men haer afvragen, oft haer nyet leet en zy, dat zy den doop zoo lange heb-buytgestelt, ende dat zy niet om houwelick maer om des verbonts ende instellinge Christi wille begeren gedoopt te worden. Ende eyndelycken sullen de dienaeren alsulcke vermaenen, dat sy achtervolgende op haere bekentenisse, haer ter gelegener tyt totten avontmael des Heeren begeben. Het sal oock stichtelyck syn, dat de dienaeren int particulier alsulcke voorhenen van de verborgentheyt des doops onderwyzen, ende dit alles by provisie totten naesten genera-len synodum» (Acta v. d. Zuid-Holl. Synode te Leiden, 1592, Art. 7).

»Opt voorstellen van den gedeputeerden des Noorthollantschen Synodi wt last der-selver, te weten oft men jongeluyden van 15, 16, 17 jaeren, ongedoopt synde ende sonder eenich fundement in den geloove te hebben ende sonder te verwillegen ten avontmaele te gaen den heyligen doop versoekende sal mogen doopen, is geantwoort: neen, alsoo men acht, dat tselve nyet wt christelycke affectie maer om eenich particulier insien versocht wort. Maer op de voordere vraag, hoe men han-delen sal metten voers. jongeluyden, in-dyen sy wel int geloove naer haer gele-genheyt tamentlyck ondericht syn, maer noch nyet en beloven haer totten avont-male te begeben, dat men soodanige be-hoort te vermanen ende met goede reden te onderwyzen, dat haere professie, die sy met het doopsel aemmenen, oock mede-brengt, dat se haer oock in de wtter-lycke gemeenschap der kercken mits gaende ten avontmael behooren te bege-ven, ende soeken alsoo met alle manieren haer daertoe te bewilligen, maer indyen sy wt scrupuleusheyt oft andersints haer voer-

alsoch beswaert vonden tselve te beloven, daarvan nyettemin goede hope gevende, dat men denselven evenwel den doop nyet en sal onthouden, mits naderhandt deselve in goede opzicht houdende ende totten avontmaele vermanende» (Acta v. de Zuid-Holl. Synode te Gorinchem, 1595, Art. 34).

De quaestie, waarover in alle die besluiten gehandeld wordt, moest dus, gelijk uit die besluiten zelve wel duidelijk is, op eene Generale Synode definitief beslist worden. En in verband daarmee zou diezelfde Synode dan ook een liturgisch formulier hebben op te stellen. Over de provi-sionele vaststelling van zulk een for-mulier was in de Hollandsche Synoden wel gesproken (Acta v. d. Noord-Holl. Synode te Amsterdam 1589, Art. 3; te Hoorn, 1602, Part. Vragen, Art. 12; te Edam, 1604, Art. 19; te Enkhuizen, Gra-vamina Alkmaar, Art. 8); maar het was er toch niet toe gekomen. De Hollandsche kerken hebben niet gedaan, als de Zeeu-sche, die, toen eene Generale Synode reeds 24 jaeren lang niet had kunnen gehouden worden, op hare Provinciale Synode te Veere, in 1610 het besluit namen: »Men zal het oude formulier des doops met de minste verandering die mogelijk is accommoderen op de volwassene» (Acta, Cap. VI, Art. 3); en die toen in diezelfde Synode een formu-lier daarvoor vaststelden.

Daar de kennis van dit formulier veels-zins bijdraagt, om het latere besluit van de Dordtsche Synode van 1618 des te beter te begrijpen, volge hier eene opgave van den inhoud.

»Forme om den H. doop aen de vol-wassene te bedienen.

»1°. Eerstelick zal de hoofdsomme der leere des H. doops in drye stucken begre-pen alsoo sy voorgestelt wordt in forme vande bedieninge des kinderdoops voorge-lezen werden.

»2°. Daarnaer de anticipatie ofte voor-comminghe naer het verclaeren van de leere des doops volgende ende beginnende met dese woorden: Ende hoewel onze kinderen niet en verstaen etc.; sal aldus verandert worden: Ende hoewel de kinderen der Chris-tenen, sonder dese dingen te verstaen, uyt crachte des verbonts moeten gedoopt wor-den, zoo en ist nochtans niet geoorloft vol-wassene te doopen tensy de selve altooren het evangelium gehoort ende geloof hebben, want hierom ist dat Jesus Christus synen Apostelen bevolen heeft alle volcken te leeren, ende de selve te doopen in den name des Vaders, ende des Soons ende des H. Geestes, voegende oock dese belofte daerby, dat degene die gelooven zal, ende gedoopt sal syn, zal zalich worden, naer welken regel de Apostelen sich altyds in het doopen van de volwassene gericht hebben; blyckende by de menichvuldige exempelen, dewelcke daer van in het boek vande Handelingen der Apostelen te lesen syn. Dewyle dan de Apostelen naer het bevel Christi geen andere volwassene en hebben gedoopt, dan degene die het evan-gelium geloof ende haer geloove met den monde beleden hebben, soo en mach men oock als nu aen geen andere volwassene den doop bedienen dan degene die de ver-borgentheyt des doops uijt de verkondinghe des H. Evangelii hebben leeren verstaen, ende daer van door belidenisse des monds goede rekschap geven.

»3°. Het eerste gebed sal geheel blyven ende over de volwassene als over de kin-deren gebruyckt worden, behoudens dat men voor: kindt ofte kinderen, segge: persone ofte personen.

»4°. Voor de stipulatie zal den dienaar de persone die gedoopt moet worden op dese maniere toespreken: Christelicke broeder ofte suster, ghy hebt gehoort dat den doop eene ordeninge Gods is, om ons ende onsen zaden syn verbondt te verzegelen; ende soo voorts, gelyck int formulier van den doop der kinderen volhaet.

»5°. De stipulatie ofte afvraagingen sul-len aldus geschieden: 1. Hoewel ghy in sonden ontfaen ende geboren syt, ende daarom allerande ellende jae de verdome-nisse zelve onderworpen, oft gij niet en bekent dat ghy in Christo geheylicht syt, ende daarom als een lidmaat syner gemeynthe behoort gedoopt te wesen? 2. Oft ghy de leere die int oude ende nieuwe testament ende inde articulen onses Christelicken geloofs begrepen is, ende dienvol-gende inde Christelicke kerke geleert wordt, niet en bekent de ware ende volcommen leere der zalicheyt te wesen, belovende door des Heeren genade de selve te belevan ende by de suivere belidenisse, daarvan totten eynde uws levens te volherden.

»6°. Int tweede gebed sullen inde plaetse deser woorden: »Wy bidden u oock, door denselven uwen lieven Soone, dat gy dit kindt met uwen H. Geest altyt wilt regeren opdat het Christelick ende Godtsalichlyk opgevoert worde; gebruyckt syn dese woer-den: Wy bidden u oock, door denselven uwen lieven Soone, dat ghy dese persone met uwen H. Geest altyt wilt regeren opdat hy Christelick ende Godtsalichlyk wande-le ende inden Heere Jesu Christo, etc.; ende soo voorts in hetselve gebed is vol-gende» (Aanhangsel van de Acta der Prov. Synode te Veere, 1610).

De Generale Synode, die eindelijk in 1618 te Dordrecht kon samenkomen, vond nu onder de ingebrachte gravamina ook het punt van »de bedieninge des doops aen bejaerde personen» en van »de daeromtrent te houden eenparigheyt».

Met betrekking tot dien Doop zelve maakte zij een einde aan alle toegeef-heid, waarmee tot nog toe in Holland wel eens was toegestaan, dat de alzoogedoopte dan toch nog van het Avondmaal terug-bleef. Zulke toegeefelijkheid, ofschoon later door Voetius (Pol. Eccl., Vol. I, pag. 670) nog eenigszins in bescherming genomen, was ook inderdaad niet te verdedigen. Immers,

indien gele-doende was worden toe-voldende v-daar toch omvattende andere. Er dan gold-tus, dat d-Avondmaal niemant he-te geven vi-Daarom was in hare 16; door den 1; ingehijft, en aenghenome het Avont-bruyken, len beloven als art. 5; werd ingela-

Dat niet bedoeld we ingekomen geven, blijkt uit het rapp-op de eer van Noord-l van in de punt aldus steldemensi het synodu zal met jon-dewelcke v-zooder haer ingebracht, heeft gestelt ordeynge, werden doo-meynte ing-gemeente s-schuldich he-te gebruyck beloven zull-Holl. Synod het einde).

De geschiedelijck, di-te verstaan thans heeft oudtijds had hun jaeren, e-gekomen v-15 jaeren ou-in het bes-waerby het vastgesteld, mulier zelf, »bejaarden» schen tekst grooteren, c »parvull», d

Met betr-vait nog op stelling blij-deelde Zeeu-gediend; zij niet zijn ove-sche Synode zijn uitgebre-In het a-Liturgie de-Synode van-wicht gewe-beid was o-1611 bij R-en deze uit-zij door de-editie werd-punten wer-geacht. Te-eene comm-(uit elke pr-sche hoogie-landsche Li-zorgen voor-tekst. En e-zóó verriicht, genoemde Z-te volgen v-andering v-van den D-kleine wijld-volgorde va-rapport staa-sche Synod-Acta der 3-aldus luiden-paricheijt in in het Tr-Festus Hom-sche Synode-ringe overge-Formulieren-Broederen »pieert, wat voortaan sy in aansluiting hangsel van der Concilia van wort g-der voorga-e »Animadver-gende het l-gedrukt.» slechts een-men in de-ren gevonde

Het is a-deskundige-Liturgie ge-uitgevers o-licht te beg-de waarde »-uitgaven, n-Deputaten »-door hebbe-eene wezen-gave gekre-Zuid-Hollan-tot 1736 c-noodige, uit-Dordrecht »-gen; en go-daarvoor a-uit haren n-die poging

te beloven, gevende, doop nyet idt deselve nde totten v. de Zuid-5, Art. 34).

die besluit, gelijk uit is, op een eise worden. ezelde Sy- i formulier de provi- een for- Synoden Noord-Holl Art. 3; te Art. 12; te uizen, Gra- het was er follandse de Zeeuw- ade reeds i gehouden e te Veere, len zal het de minste ommoderen VI, Art. 3); een formu-

ulier veels- sluit van de es te beter pgave van en de vol-

somme der ken begre- in forme ps voorge-

ofte voor- an de leere mende met e kinderen s verandert i der Chris- staen, uyt doopt wor- vloort vol- alvoeren eloofst heb- istus synen volcken te en in den ons ende se belotte i zal, ende rden, naer ich altyds ene gericht aichvuldig- het boek n te lesen n naer het vassene en het evan- e met den mach men volwassene die de ver- kondinghe a verstaan, les monds

eel blyven er de kin- dat men i personee

en dienae worden op llike broe- dat den m ons ende rregelen; mulier van

ingen sul- ghy in syt, ende le verdoe- ghet niet en nylicht syt, syner ge- 2. Oft de nieuwe asen Chris- te dienvol- eert word, volcomen- zende door leven ende van totten

de plaetse ock, door dat ghy dit llt regeren ltsichliken lese woord- deselven i personee geren op- llyk wan- dsto, etc.; dt is vol- der Prov.

ijk in 1618 vond nu ook het oops aen eromtrent

p zelve egeelyk- land wel gedoopte al terug- onen later pag. 670) men, was Immers,

indien geloofsbelijdenis en wandel onvol- doende waren om tot het Avondmaal te worden toegelaten, dan waren zij ook on- voldoende voor de toelating tot den Doop; daar toch het eene Sacrament niet minder omvattend of minder heilig is dan het andere. En indien zij voldoende waren, dan gold ook het bevel van Chris- tus, dat de leden zijner gemeente zijn Avondmaal zouden vieren, en dan had niemand het recht, als het ware dispensatie te geven van aan dat bevel te gehoorzamen. Daarom was het besluit der Dordtsche Synode, in hare 162e Sessie: »De bejaerde worden door den Doop der Christelijke Gemeente ingehelift, ende voor Lidmaten der gemeente aenghenomen, ende zijn daerom schuldich het Avontmael des Heeren oock te ghebruycken, 't welck sy by haren Doop sul- len beloven te doen". Welk besluit daarna, als art. 59, in de bestaande Kerkenoordering werd ingelascht.

Dat met dit besluit inderdaad niets anders bedoeld werd, dan om op het uit Holland ingekomen gravamen eene beslissing te geven, blijkt o.a. met volkomen duidelijkheid uit het rapport dat van de Generale Synode op de eerstvolgende particuliere Synode van Noord-Holland werd ingebracht; waar- van in de Acta dezer Synode het laatste punt aldus luidt: »Op tegene iusynodo Am- steldamensi a. 1595 was vuytgesteld tot het synodus nationael, hoe men handelen zal met jongheluyden van 15, 16, 17 jaren, dewelcke versoecken gedoopt te werden zonder haer ten avondmael te begeven, is ingebracht, dat het synodus nationael daarop heeft gesteld den 59 artikel in de kercken- ordenyng, die aldus luydt: De bejaerde werden door den doop de christelycke ge- meynete ingelyft ende voor ledematen der gemeynete aenghenomen ende syn daerom sculdich het avontmael des Heeren oock te ghebruycken, twelek zy by haren doop beloven zullen te doen" (Acta v.d. Noord- Holl. Synode te Edam, 1619, Art. 4, aan het einde).

De geschiedenis van dit artikel toont ook duidelijk, dat het woord »bejaerden" hier te verstaan is, niet in den zin dien het thans heeft, maar in den zin dien het oudtijds had, n.l. dien van personen die tot hun jaren, d. i. tot de jaren des onderscheids, gekomen waren, of m. a. w. die boven de 15 jaren oud waren. Daarom staat dan ook in het besluit van de Dordtsche Synode, waarbij het formulier voor hun Doop werd vastgesteld, en desgelijks in dat Doopfor- mulier zelf, voor het Hollandsche woord »bejaerden" in den oorspronkelijken Latijns- chen tekst het woord »adultiores", d. i. grootten, ouderen, in tegenstelling met de »parvuli", d. i. de kinderkens.

Met betrekking tot dat Doopformulier valt nog op te merken, dat bij zijne samen- stelling blijkbaar het hierboven medege- deelde Zeeuwsche formulier als model heeft gediend; zij het ook, dat de vragen daarin niet zijn overgenomen, maar door de Dordtsche Synode, in hare 175e Sessie, veelszins zijn uitgebreid en vermeerderd.

In het algemeen is voor onze gansche Liturgie de arbeid der Prov. Zeeuwsche Synode van 1610 van een overwegend ge- wicht geweest. Het resultaat van dien ar- beid was opgenomen in de uitgave, die in 1611 bij Richard Schilders het licht zag; en deze uitgave was zóó nauwkeurig, dat zij door de Dordtsche Synode als standaard- editie werd aangenomen. Slechts op enkele punten werd eene kleine wijziging noodig geacht. Te dien einde werd in de 178e Sessie eene commissie benoemd van tien leden (uit elke provincie één, met één der Leid- sche hoogleraren), om de geheele Neder- landsche Liturgie te herzien, en alzoo te zorgen voor een officieel en authentiek tekst. En deze commissie heeft haar werk zóó verricht, dat zij in haar rapport de reeds genoemde Zeeuwsche uitgave als de voortaan te volgen uitgave aanveest, slechts met ver- andering van de vragen in het Formulier van den Doop van bejaerden, en met eenige kleine wijzigingen in de redactie en in de volgorde van de andere Formulieren. Haar rapport staat in de Acta der Zuid-Holland- sche Synoden vermeld in art. 20 van de Acta der Synode te Rotterdam, in 1621, aldus luidende: »Om te onderhouden een- paricheit in het Doopen, in de Liturgie ende in het Trouwen, heeft D. Assessor [n]. Festus Hommius, dezelve die in de Dordtsche Synode scriba geweest was] de vergade- ringe overgelevert t'geene tot conciliatie der Formulieren in den Sijnodo Nationali bij de Broedren daer toe gestelt, was geconci- peert, waer naer alle kercken-dienaren haer voortaan sulen hebben te reguleren". En in aansluiting aan dat artikel bevat een aan- hangsel van de Acta der Synode de »Copie der Conciliatie van de formulieren etc.", waar- van wort gementioneert in den XXen Art. der voorgaande Acten", onder het opschrift: »Animadversa in Liturgiam Ecclesiae vol- gende het Exemplar in Quarto, in Zeelandt gedrukt." Dat geheele rapport nu bevat slechts een twintigtal regels. Zóó weinig had men in de Zeeuwsche uitgave te verande- ren gevonden.

Het is zeer te betreuren, dat toen geen deskundige voor een goeden druk van de Liturgie gezorgd heeft. Dit bleef aan de uitgevers overgelaten; en deze waren, gelijk licht te begrijpen is, niet op de hoogte van de waarde of onwaarde der vele bestaande uitgaven, noch ook van de eindredactie der Deputaten van de Dordtsche Synode. Daar- door hebben onze kerken eigenlijk nooit eene wezenlijk goede en nauwkeurige uit- gawe gekregen. En wel hebben later de Zuid-Hollandse kerken in de jaren 1732 tot 1736 over zulk eene, ook toen zeer noodige, uitgave gehandeld; de Classe van Dordrecht aangewezen, om daarvoor te zor- gen; en goedgekeurd, dat de door die Classe daarvoor aangewezen predikanten hun werk uit haren naam zouden uitgeven. Maar ook die poging is mislukt, door de bijna ongeloof-

lijke slordigheid en onnauwkeurigheid, waar- mede de bedoelde twee predikanten, niet- tegenstaande zij de stukken die hun den weg konden wijzen vóór zich hadden, bij hunne uitgave zijn te werk gegaan.

Met name het Formulier voor den Doop van bejaerden heeft daaronder geleden. De Dordtsche Synode, die het Zeeuwsche Formulier van 1610 vóór zich had en daarin alleenlijk de toespraak en de vragen wilde wijzigen, maakte dus ook in haar be- sluit (in de 175e Sessie) enkel hiervan mel- ding. En toen zijn de uitgevers gaan den- ken, dat dit nu het geheele Doopformulier was. Er werd niet gedacht aan de Zeeu- wsche uitgave, die nog heel wat meer be- vatte. Er werd niet begrepen, dat men dan een formulier kreeg, waarin over de beteekenis van het Sacrament zelfs geen enkel woord te vinden was en waaraan ook alle gebed ontbrak. Er werd uit het oog verloren, dat de Dordtsche Synode zelve, in hare 162e Sessie, haar later besluit uit- drukklijk qualificeerde als een »Formulier van vragen den bejaerden in haeren doop voor te houden". En er werd ook niet op gelet, dat dit Doopformulier dan een uiterst zonderling, afgebroken, begin had; dat in den eersten volzin: »ende altoewel de kin- deren der Christenen, onangesien zy dit niet en verstaan", enz., het voornaamwoord »dit" niets had om op terug te slaan; en dat in het algemeen een formulier toch niet met het voegwoord »en" kon beginnen. Men drukte maar gedachteloos af; en wie dan nog even nadacht, liet dat voegwoordje eenvoudig weg. Wel hebben Kerken en Godgeleerde schrijvers tegen die foutieve uitgave telkens geijverd. Zóo b.v. B. de Moor, in zijn Comm. perp. in Joh. Marckii Compendium, Pars V, pag. 475 sq. En reeds vroeger hadden de Zuid-Hollandse kerken, in hare Synoden van 1752 (Acta, Art. 21) en 1753 (Acta, Art. 24) bepaald, dat bij ieder Classicaal examen aan de Can- didaten zou worden voorgehouden, wat de geheele inhoud was van genoemd Formulier. Maar ook dit ging buiten de uitgevers om. En ook thans nog is er onder de talloze uit- gaven onzer Liturgie misschien geene enkele, waarin de bedoelde fout is verbeterd. Toch is waarlijk niet aan twijfel onderhevig, hoe het zijn moet. Evenmin als het twijfel- achtig zijn kan, dat de Dordtsche Synode door »bejaerden" verstaan heeft: personen van 15 jaar en daarboven.

Na het 15e levensjaar kan dus geen Doop meer worden toegediend, zonder dat de gewone geloofsbelijdenis daaraan voor- afgaat, en zonder dat de toelating tot het Avondmaal daarmede gepaard gaat; en wanneer tegen dit een en ander nog bezwaar is, dan moet de Doop wachten, totdat dit bezwaar is vervallen.

Maar hoe nu te handelen met kinderen, die jonger zijn, en die toch reeds de eerste kindschheid te boven zijn?

Te dien aanzien is in onze kerken altijd aangenomen, dat de leeftijd op zichzelf nooit eene reden mag zijn, waarom kin- deren des verbonds van den Doop zouden worden uitgesloten. Integendeel, de Doop moet hun zelfs zoo spoedig mogelijk bediend worden. En wanneer dit reeds eenige jaren is uitgesteld, dan is er des te meer reden, om nu toch niet langer te wachten.

Daarom werden zulke kinderen hier te lande dan ook altijd toegelaten om gedoopt te worden, geheel op denzelfden voet als de pasgeborenen. Alleenlijk werd dan vaak bij de eenigszins oudere kinderen vooraf onderzocht, of zij reeds eenige Godsdiens- kennis hadden; b. v. of zij de Tien Gebod- den, de Twaalf Gevoelsartikelen en het Onze Vader, of wel iets daarvan, reeds van bui- ten kenden. Zonder twijfel, opdat blijken zou, dat de noodige waarborg voor eene Christelijke opvoeding niet geheel ontbrak, en dat er bij het kind zelf geen bepaald verzet was tegen de waarheid; t'geen bij kinderen wel zeldzaam, maar toch niet ge- heel ondenkbaar is. Toch geschiedde dit niet altijd. B. de Moor, t. a. p. blz. 474, bericht, ook met verwijzing naar andere bronnen: »Personen, die tusschen de kind- schheid en den volwassen leeftijd in staan, worden gedoopt, soms na een klein weinigje voorafgaand onderwijs en belijdenis van de eerste beginselen van het Christendom, soms zóó, dat zij beschouwd worden als kind- kens, die zonder eenige voorafgaande be- lijdenis door den Doop in de kerk worden ingelijft". En hij geeft dan verder eenige mededeelingen omtrent een vijftal gevallen van kinderen tusschen de 10 en 15 jaren, welke hem tijdens zijnen dienst in de kerk van Enkhuizen waren voorgekomen.

Voor het overige spreekt wel vanzelf, dat, wanneer zulke gevallen zich voordoen, niet de predikant alleen, maar de geheele kerkeraad de te volgen gedragslijn bepele- moet; ook met name ten aanzien van de vraag, of en hoe degenen, die den Doop van het kind vernijd hebben, te bestraf- fen zijn; zoomede of en hoe er nadere waarborgen te verlangen zijn voor de Chris- telijke opvoeding.

F. L. RUTGERS.

Buitenland.

Engeland. Preeken over de sociale nooden.

»De laatste Zondag van October heeft de aanvang van een nieuw tijdvak in het bur- gerlijk en godsdiensg leven van Londen aan- schouwd. Van twee honderd vijftig kansels werd gepredikt over de rechten en de verant- woordelijkheid van het burgerschap. Voor het eerst werd een welbemaand plan uitgevoerd om het gevoel van burgerschap, door middel van de Christelijke kerk te verlevendigen. Het plan om den laatste Zondag van October voor dat doel af te sonderen, ging uit van de Lon- densche Reform Union, en het vond bijval bij predikanten, behoorende tot allerlei kerken. Biscoppen en Nonconformisten werkten ditmaal

eens samen, ja, zelfs een Joodsche Synagoge wilde aan het gemeenschappelijk doel mede- werken. Alleen de Roomschen weigerden het." Aldus leert ons de Independent and Noncon- formalist. De predikanten der verschillende ker- ken hadden de uitnodiging van de Reform Union ontvangen »om zich voor dit doel te geven om het besel omtrent het burger zijn te verlevendigen en om er aan mede te werken ten einde het bewustzijn van gemeenschappelijke verantwoordelijkheid (corporate responsibility), de erkenning van maatschappelijke verplichtin- gen, die op ieder Londensch burger rust, tot de conscientien te brengen. In den oproepings- brief werd nog gewezen op de treurige maats- chappelijke toestanden die in Engeland's hoofd- stad gevonden worden, als de vreeselijke oopen- hooping van arme menschen en de zedelijke achteruitgang der minder bedeelde; de omstandigheid dat in de huizen der arbeiders veel te veel menschen op elkander gejaakt en die woningen veel te ongezond zijn; de steeds dieper wordende kloof die er tusschen arm en rijk bestaat; het ontbreken van gezonde ontspanning in die gedeelten der stad waar de armen wonen; de verwoestingen door drank, ongeduld en misdaad, aangericht onder de arme- lijk gevoede, slecht behuude en geexploiteerde bewoners van ellendige stegen en de verwaar- lozing van de kinderen.

Het komt ons voor dat eene vermaning aan de predikers der verschillende kerken om voort- aan niet meer overgeestelijk te prediken, maar meer aan te dringen ook op de practijk der Godsaligheid vooral niet minder gewenscht is, dan het houden van een afzonderlijken Zondag voor de bespreking van de sociale nooden en de gemeenschappelijke genezing kunnen bren- gen.... Indien althans aan die vermaning ge- hoort wordt gegeven.

Rusland. Naar aanleiding van het afsterven van den Russischen keizer Alexander III.

Enige weken geleden schreef Heinrich Geif- ken een artikel in een tijdschrift, dat te Ween- nen versijnt, onder den titel van »de kranke Czaar." Daarin laat hij zich in dezer voege over de regering van den thans overleden Czaar en over de gezindheid van zijn opvolger uit. Toen Alexander III den troon besteg, was de door Loris Melikoff-beoordeelde nieuwe constitutie voor het Russische rijk gereed. Zijn vader had aan dit stuk het zegel zijner goedkeuring ge- hecht, maar diens plotselinge dood had ver- hinderd, dat het stuk door hem geteekend werd.

Na lang beraad besloot Alexander III de ontworpen constitutie te verwerpen, waartoe hij zekerkijk gebracht werd door de adviezen van zijn leermester Pobedonoszew. Als lei- dende gedachte voor zijne regering nam de Czaar zich voor, »de autocratie in den geest van keizer Nicolaus te herstellen." Ja hij ging nog verder; immers onderdrukte hij allen die niet tot de Grieksch-orthodoxe kerk behoorden. De ziel dezer politiek bleef de procurator der heil- ige Synode Pobedonoszew, de machtigste man naast den Czaar. Het sterkst liet die druk zich in Polen gevoelen, daarna in de Oostzee-pro- vincien, wier privilegien, door alle soevereinen, die van af Peter I geregeerd hadden, bevestig- den waren, doch die door Alexander III niet werden erkend. Daardoor zag deze bloeiende provincie van Rusland, waaruit Nicolaus bij voorkeur zijne generaals en diplomaten nam, zich een voor een beroofd van al hare rechten. Zelfs de rechten van Finland werden niet ont- zien, al waren die ook door den Czaar bezwe- ren, terwijl de staatssecretaris van Finland hem onomwonden verzekerd had, dat hij zonder die in Finland geen rechten als heerscher kon laten gelden. Het vreeselijkst waren de ver- volgingen waaraan de Roomschen en geünie- ren bloot stonden, welke met bajonetten naar de Griekse kerken gedreven werden, waar- voor Leo XIII, door politieke overwegin- gen, zwijgende, geen woord van afkeuring vinden kon, terwijl toch zijn voorganger Gregorius XVI tegen keizer Nicolaus een taal ge- voerd had, die deze allenheerscher niet gewoon was te vernemen. Daarna hebben de vreed- zame Stundisten het moeten misgelden, de Stun- disten, die door Katharina naar Rusland ge- roepen, zich als Duitse kolonisten in het Zu- den hadden nedergezet, en die door welvaart en door het voorbeeld van praktische vroomheid onder de Russen propaganda maakten. Einde- lijk werden ook de Lutherischen in de Oost-ze- provinciale slachtoffers van de politiek van Czaar Alexander III, en dit jaren lang.

De jonge Czaar bezit een edel, welwillend ka- rakter, hij heeft een afkeer van alle geweld en met name van vervolging om der wille van den godsdienst; tot dusver heeft hij menige erge zaak vermindert en menigen harden maatregel verzacht, hij is een beslist tegenstander van Pobedonoszew, en deze zal de eerste zijn, die onder het nieuwe bestuur vallen zal."

Geifken gaat door voor een uitnemend ken- ner van Russische toestanden. Wij vernemen dat de man, die meent dat het Russische rijk alleen hechtheid hebben kan wan- neer de Griekse staatskerk, met alle den Czaar ten dienste staande middelen, wordt bevorderd, en de andere kerken worden onderdrukt, Po- bedonoszew, reeds zijn ontslag heeft genomen, tijdens de ziekte van den thans overleden Keizer. Ontwijfeld is die heengaan van den energieke staatsman toe te schrijven aan het feit, dat de overleden Czaar in het laatst van zijn leven tot de regeringstank niet in staat was en daarom de teugels van het bewind zijnen zoon in han- den gaf.

De Heere, die de harten der vorsten leidt als waterbekken, geve, dat de jonge Czaar beslist niet de kerkelijke politiek zijns vaders breke, opdat degenen, die niet tot de Griekse kerk behoo- ren, van verdere vervolging om der wille van het geloof ontslagen worden. Dit is zeker, dat de regering van Alexander III en bij de Room- schen en bij de Joden en bij de Lutherischen en bij de Stundisten, met een zwarte kool ge- teekend staat.

Noorwegen. Wet ter betuiging van het misbruik van sterken drank.

In het land der Noren weet men de put te dempen voor dat het kalf verdrinken is. Althans op het laatst van Juli van dit jaar werd een wet afgekondigd, die het misbruik van sterken drank moet te keer gaan, schoon het verbruik van dien drank er zeer gering is, althans be- trekkelijk. Er wordt in Noorwegen per hoofd, kinderen en vrouwen daarbij gerekend, slechts 1,8 liter per jaar sterken drank gebruikt. Er zijn in het geheele land niet meer dan 304 locali- teiten te vinden waar men sterken drank ver- koop, dat is een op de 6600 inwoners; in Pruisen is er één kroeg op de 203 inwoners; in België is die verhouding nog ongunstiger. De nieuwe wet heeft alle herbergen waar drank in het klein verkocht wordt op, alleen houders van logementen en hotels mogen alcoholische dran- ken verkopen en dit alleen aan reizigers en

hunne gasten. De vergunning om sterken drank in het klein te verkoopen, kan hun slechts voor een jaar of een korter tijds- verloop gegeven worden, waartoe bovendien de toestemming der hooge regering en die der gemeente noodig is. In de steden blij- ven die inrichtingen waar sterken drank verkocht wordt gehandhaafd, die geacht kunnen worden tot algemeen nut te zijn; het kan door de plaatselijke overheid echter begeerd worden, dat hotelhouders, kasteleins van sociëteiten en bui- fethouders in schouwburgen vergunning krijgen om sterken drank te verkoopen, doch alleen aan reizigers, leden der sociëteit en bezoekers van theaters. Wanneer de inwoners eener stad willen, kunnen zij gedaan krijgen dat de han- del en het uitschenken van sterken drank ge- heel verboden wordt. Nog vele andere nieuwe bepalingen brengt de wet. Zoo is het onder andere den herbergiers verboden, om iemand zonder betaling drank te geven. De weinige overblijvende herbergen mogen niet minder dan 1/2 liter, dat is iets meer dan een halve flesch, te geefte verkoopen. In het algemeen wordt door de nieuwe wet verboden om van Zaterdag- middag één ure, tot Maandagmorgen 8 ure sterken drank te verkoopen; ook op de andere dagen mag er vóór acht ure niet geschonken worden. Christelijke feestdagen worden als Zondagen behandeld. De politie kon bij gelegenheden, waarbij vele menschen saam komen, b.v. als er markt gehouden wordt, of in verkiezingsdagen of bij militaire manoeuvres, den verkoop van sterken drank geheel verbieden. Bij verkooping en andere publieke vergaderingen is dit steeds verboden. Geen huishier mag toestaan, dat in zijn huis menschen samenkomen om drank te drinken; het is ook verboden dit stilzwijgend toe te laten. Niemand mag kindren onder de 15 jaar en beschonken lieten sterken drank geven, of iemand zóo veel er van schenken, dat hij beneveld wordt. Hij, die zich op den publieken weg 1/2 beschonken toestand bevindt, wordt niet gelde- boerd gestraft; ook kan hij worden opgeslo- ten. Wanneer iemand in beschonken toestand ertersig geeft of wanorde veroorzaakt, zoo moet hij in verzeerde bewaring worden gesteld, totdat hij nuchter geworden is en be- vendig nog eene geldboete betalen. De wet bepaalt daarbij dat elke vloeibare stof, die meer dan 2 pct alcohol bevat, tot de rubriek van »sterke dranken" moet gebracht worden; dus ook alcoholische wijnen zijn daartoe in Noorwegen te rekenen.

Omtrent den verkoop van bier worden geen beperkende bepalingen gemaakt, waarschijnlijk omdat in het koude noorden de verzoeking om veel bier te drinken niet groot is.

Eere zij de Noorweegsche overheid, die eene strenge wet uitvaardigt, vóórdat het drank- misbruik tot een volkskanker geworden is.

Gemengd Nieuws.

Op eene samenkomst te Berlijn werd onlangs omtrent het Heiligeleger het volgende medegedeeld. Het leger heeft 3000 vaste stations en wordt door 10,700 officieren gediend. Daar de muziek onder de propagandamiddelen gerekend wordt, zoo heeft het leger 12,300 muzikanten, die koperen instru- menten bespelen, in zijn geleiders. Het getal van zijn aanhangers is een kwart miljoen. In Indië, waar de beridtegeer Booth-Tucker arbeide, zijn in de laatste jaren 35,000 Hindoes en Mohammedanen op het »aandarsbanjke" gekomen. Het orgaan van het leger, de »Overlichter", versijnt in 42 talen en heeft een oplage van 730,000 exemplaren, waarvan niet één weggegeven wordt. Van de regelmatig verschijnende maandchriften van het leger worden 120,000 exemplaren verspreid. Nooit worden advertenties in de publicatie van het leger opgenomen, al had men voor één blad advertenties t. 50,000 geboden. Gemakkelijk kon men t. 50,000 »jaars met adver- tentien verdienen, doch men wil dit niet, omdat de geschieden van het Heiligeleger alleen de belan- gen van het Godrijk moeten voorstaan. Anders, zoo merken wij op, zijn de mannen van het Heil- leger niet zoo scrupuleus, wanneer het er op aan- komt om voor het leger geld te verzamelen.

Aan de poort van een kerkgebouw in de West- mlandstraat te Londen is op een soort aan- plakbiljet de bekendmaking gedaan, dat bij de godsdienstoefeningen, alhier gehouden, de collec- tanten geen kopergeld meer mogen ontvangen. Sedert dien tijd zijn de collecten aldaar aanzienlijk vermeerderd. Op het aanplakbiljet leest men, dat de rijken en niet de armen kopergeld in de col- lecten geven. Een correspondent van de »Christen Raadgelyke" weet te verhalen van eene gemeente, waarvan de leden overeengekomen waren om voort- aan geen nikkeld geld, maar alleen zilveren munt te efferen. Zonder dat men nu al te zware effen- behoeft te brengen, kwam men tot een goed re- sultaat. Het echter mogelijk is om in eene kerk- lijke samenkomst de gaven in koper te weigeren, is ons niet duidelijk. Of zoo men in de Westmor- landkerk in Londen steeds met een open schaal collectieeren. Weigert men echter kopergeld, dan loopt men ook gevaar om het penningsaken der weduwe af te wijzen, en dit mag toch niet volgens de Schrift.

In de »Allgem. Ev. Luth. Kirchenz." vinden we het volgende bericht. »Ook Holland heeft zijn vreesvaard in groten stijl, Joh. van 't Lindenhout. Over hem en zijn weeshuis heeft Johanna Crom- bij Jäger en Koben te Bazel in 1893 een geschrift laten verschijnen. De lectuur van dit boekje is even aantrekkelijk en de aandacht spannend als geloofversterkend. De werkdruk van dezen man is even uitnemend als zijne veelzijdigheid bewon- derenswaardig, beide in den dienst van den zelf- verloochende liefde staande en voortspreunende uit een beproefd geloof van zeldzame kracht. De wezeninrichting mocht in 1893 haar 30ste jaarfeest vieren; de grondtoon van het feest was: »Gode alleen de eer".

De Engelschman Mulhall heeft berekend, dat door zelfmoord meer menschen weggerukt worden dan door den oorlog. Althans zijn in de 50 jaren van de regering van Koningin Victoria in haren dienst 52,000 man in den oorlog gedood, terwijl 77,000 menschen, die onder Engelse heerschappij stonden, door zelfmoord een eind gemaakt hebben aan hun leven. Men zegt dat in Frankrijk, Oosten- rijk en Duitschland het getal zelfmoorden nog aren 610,000 menschen zich zelve van het leven hebben beroofd, terwijl 316,000 menschen in den krijg zijn gevallen. Men kan niet nagaan of deze cijfers juist zijn, maar het is toch zeker, dat in de laatste jaren het aantal zelfmoorden op onrust- berende manier is toegenomen. Zelfmoorden van kinderen zijn zelfs geen zeldzaamheden meer.

De wijding van een oud-Roomschen bisschop te Madrid door den Anglicaanschen bisschop van Dublin, heeft in de Roomsche wereld van Spanje nog al heel wat ontroering te weeg gebracht. De aartsbisschop van Grenada verklaarde, dat hij met diepe smart van het nieuwe boose stuk had gehoord, »dat niet in het trouweloze Jerusalem, maar in de Catholieke hoofdstad van het Catholieke Spanje heeft plaats gehad." Daarom verdoemt en ver- vloecht hij de door den Protestant ondernomen aanslag. De bisschop van Cartagena egerde zich niet minder over de schanddaad, die door de

onbeschaamdheid van een handvol ketteren en door de onverschilligheid der regering geschied is. Zoo gaat het voort. Het komt ons voor, dat aan de wijding van den Anglicaanschen bisschop door de Roomschen meer betekenis gehecht wordt, dan de zaak in zich zelve heeft.

WINCKEL.

Voer Kinderen.

VERZAMELEN.

III.

Hoe het aan te leggen.

Hoe krijgen we nu een goed, nuttig herba- rium?

Wel men moet beginnen met de planten vol- ledig te verzamelen, met de gewichtigste deelen, b. v. de bloemen en vruchten. Natuurlijk is één tak meestal voldoende; denk er evenwel om dat bladen van eenzelfde tak daarom nog niet altijd alle telfde zijn. Verder moet ge ze plukken bij droog weer; anders worden de planten licht zwart. 't Is ook beter een blikken bus mee te nemen, die het gevondene tegen nat beschut, dan een omslag met papier er in om de planten tusschen te leggen. Voor varens en zulke ge- wassen gaat dit echter heel goed.

Nu moet de plant drogen. Daartoe legt ge haar tusschen vloei- of filterpapier, d. i. onge- lijmd, grauw papier. De plant moet goed wor- den uitgespreid en zoo min mogelijk mag het eene blad op het andere komen te liggen, tenzij dan dat ge er papier tusschen legt. Doch meestal is 't beter wat er veel is af te snijden. Dit papier wordt nu eerst een weinig, later wat meer gepersd, maar nooit heel zwaar.

De mooiste manier van drogen echter is in *herbarium*. Zeer voorzichtig wordt dan de plant met zulk zand omgeven en is het zand koud geworden, dan moet er weer nieuw, heet zand aangebracht, tot de plant geheel droog is. Als dat goed geschiedt, behoudt hij niet alleen den gewonen stand, maar ook de kleur, veel beter dan tusschen papier. Ik vrees echter dat de meeste verzamelaars er gauw genoeg van krijgen zouden, want het is een geduldwerkje, dat ver- zeker ik u!

Even als sommige dieren hebben ook ettelijke planten een verbaazende levenskracht. Misschien hebt gij wel eens van »mummie-tarwe" gehoord. Mummies zijn de gebalsemden lijken van Egv- tenaren, die drieduizend en meer jaren geleden leefden. Men gaf hun in hun graf soms tarwe- korrels mee. Deze nu zijn niet zoo heel lang geleden gevonden, geplant en — daaruit zijn weer prachtige halmen en aren opgeschoten. Denkt er aan. Duizenden jaren hadden die korrels daar gelegen en nog zat er het leven en de groeiërcht in. Wat is de Heere God toch een machtig Schepper. Alle menschen saam kunnen niet een korrelje maken dat leeft. Hij schept er miljoenen, elk jaar, en legt er een leven in dat eeuwig in eeuw uit duurt.

Welbekend zijn ook de rozen van Jericho, schoon t'eenigen tijde rozen zijn. Als men die gedroogd ziet is er geur noch heerlijkheid aan. Doch wanneer men nu zulk een dorren tak in 't water legt, wordt het leven dat er in is open- baar en leeft de plant weer op, ook al heeft hij jaren lang verdroogd en als dood gelegen.

Of nu onze planten zoo levenskrachtig zijn, betwijfel ik. Doch wel weet ik, dat het goed is sommige vleezige planten in kokend water te doopen. Anders loopen ze soms naderhand weer uit. De bloemen echter mogen niet in dit water komen, want dat zou hun schade doen.

Het papier, waartusschen de planten drogen, moet in 't begin dikwijls ververscht of vernieuwd worden. Natuurlijk is dit bij zeer waterrijke planten meer noodig dan bij andere. Merk gij, dat de plant stijf is, niet meer krinkelt, dan is het in orde; alleen moeten de planten dan nog een poosje open liggen voor de lucht, opdat ze later niet schimmelen.

Is nu de plant of bloem eenmaal goed ge- droogd, dan legt ge haar tusschen flink gelijmd papier, (d. i. dat niet vloeit) of wel ge hecht de plant met dunne strookjes op zulk papier vast. Dan schrijft ge er netjes bij, den naam der plant, waar zij gegroeid is, wanneer ge haar geplukt hebt en nog meer, dat de moeite waard is te weten. Al de planten saam bewaart ge t'best tusschen twee stevige, dichtgebonden vellen bordpapier.

Op twee dingen moet gij nu letten. Vooreerst dat gij 't pak niet legt in een vochtige duffe kast, want dan nemen de planten weer vocht op en bederven. Legt gij ze daarna op een droge plek dan komt er licht stof op. Dat moet ge er dan op een dag als 't goed droog weer is, voorzichtig niet een veer of iets dergelijks afvegen. Stof en vocht kunnen 't mooiste herbarium bederven.

Een ander maal meer.

»Die gestolen heeft stele niet weer."

Over deze woorden predikte eens de zending- ling Rott op het eiland Ermeo in de Stille Zuidzee.

Hij bestreed in het bijzonder de valsche meening der eilanders, dat de diefstal geene misdaad maar eene verdienste was, indien zij namelijk listig werd uitgevoerd. Ten slotte drong hij er op aan, dat zij niet alleen voor het vervolg eerlijk moesten zijn, maar ook dat zij de gestolen voorwerpen terug moesten brengen.

Toen hij den volgende morgen opstond, zag hij eene menigte inboorlingen voor zijne deur zitten. Zij hadden dien nacht niet kunnen slapen, door de onrust, die de prediking bij hen had veroorzaakt, en daarom brachten zij vele genoodte zaken terug. De één hief een bijl omhoog, een ander een beitel, zeggende: »Dit heb ik van den timmerman van het schip »Charlotte gestolen." Anderen brachten sagen, messen en koorden aan, met de berouw- volle erkentenis, dat die ontvreemd waren.

Rott zedde: »Maar, lieve menschen! wat zal ik daarmede doen? Hebt gij uwen landslieden iets ontstolen, zoo geef het hun terstond terug en den schepen als zij wederkomen."

Daarop antwoordden allen: »O, Neen, wij kunnen deze dingen niet weer medenemen, wij hebben geen rust, zoolang die zaken zich in onze huizen bevinden, wij verzeeken u ze tot u te nemen en ze den eigenaars terug te geven."

Zóó sterk was de stem des gewetens. Zelfs eenigen, die een zending op het eiland Ta- heiti iets ontstolen hadden, gingen in hunne kano en zelden met den eersten gunstigen wind 70 mijlen ver, om den rechtmatten eigen- naren de ontvreemde zaken terug te brengen.

HOOGENDOORN.